

Karlskoga kommuns etiska riktlinjer mot mutor och bestickning

Inledning

Relationsfrämjande åtgärder förekommer i olika former både inom offentlig och privat sektor. Det kan vara representation, fester, evenemang, idrottstävlingar, olika bonusarrangemang, nöjesresor, presenter eller sidoleveranser av varor eller tjänster. Allt detta kan under vissa omständigheter, klassas som mutor enligt brottsbalkens bestämmelser.

Kommunstyrelsens ledningskontor har tagit fram etiska riktlinjer i syfte att vägleda Karlskoga kommuns anställda och förtroendevalda till ett gemensamt förhållningssätt, för att förhindra mut- och bestickningsbrott. Med dessa riktlinjer uppmärksammas också de anställda och förtroendevalda på de personliga risker som de kan utsättas för.

Vi som arbetar inom Karlskoga kommun är en del av den offentliga förvaltningen. Vi arbetar på medborgarnas uppdrag och har deras förtroende. Demokrati, rättssäkerhet och effektivitet är grundläggande värden för den offentliga verksamheten. Vi har därför ett särskilt ansvar att bekämpa korrupktion inom vår verksamhet. En tjänsteman eller förtroendevald i Karlskoga kommun ska inte kunna misstänkas för att låta sig påverkas av ovidkommande önskemål eller hänsyn i sitt arbete.

Det innebär i korthet att **vi uppträder korrekt, sakligt och opartiskt**. Kom ihåg att det är lätt att skada förtroendet för en verksamhet, men det är mödosamt och tidsödande att bygga upp förtroendet igen.

Det är alltid upp till den anställde eller förtroendevalde att själv bedöma den situation som man ställs inför.

Bakgrund om de etiska riktlinjerna

Kommunens etiska riktlinjer redovisar de huvudsakliga reglerna, begreppen och bedömningskriterierna på området. Avsikten med riktlinjerna är att du som anställd eller förtroendevald inom Karlskoga kommun ska få en ökad kunskap och medvetenhet, och därmed bättre förutsättningar, för att känna igen de situationer som bör undvikas. Du får därmed en vägledning till ett lämpligt förhållningssätt när gåvor och andra förmåner erbjuds dig.

Rättspraxis kring mutor och bestickning är till viss del motsägelsefulla, och oförutsägbara. Det är därför inte möjligt att göra en generell uppställning över vad som är tillåtet och vad som inte är tillåtet. Det beror på att varje situation bedöms utifrån flera faktorer. Dessa etiska riktlinjer innehåller därför inte några generella uppställningar om vad som är rätt och vad som är fel. En del exempel kommer dock att redovisas, som *i de flesta fall* är tillåtna eller otillåtna. Dessa exempel kan ses som en vägledning.

Till vem riktar sig reglerna om mutor och bestickning?

De lagregler om mutor och bestickning som finns omfattar alla anställda och förtroendevalda i kommunen. Korruptionsbestämmelserna gäller såväl verksamma i offentlig som privat sektor, men inom den offentliga sektorn är kraven högre ställda på de anställda och förtroendevalda.

Enligt lagstiftningen kan alla anställda i kommunen, de kommunala bolagen och kommunalförbund, liksom ledamöter av kommunfullmäktige, kommunstyrelsen, nämnder och kommunalförbund, göra sig skyldiga till mutbrott.

Ingen personalkategori är undantagen. Reglerna gäller alltså för såväl vårdpersonal, lärare, miljöinspektörer och socialsekreterare, såsom styrelseledamöter i kommunala bolag. Om man är heltids-, deltidsanställd eller vikarie saknar betydelse.

De befattningar som sysslar med beslut kring förmåner eller förpliktelser gentemot enskilda är särskilt känsliga. Det kan till exempel gälla tillståndsgivning, inspektioner eller kontroller. Till känsliga grupper hör även de som sysslar med upphandling och inköp.

Till känsliga befattningar räknas även vårdpersonal inom sjukvård och hemtjänst. Det är även viktigt att personal inom utbildningssektorn uppmärksammas om att de kan utsättas för mutbrott.

Förutom arbetstagaren, eller den förtroendevalda, kan deras närstående, som maka/make/partner, sambo, barn och föräldrar åtalas för mutbrott.

Korruption

Vad är korruption? Korruption är en samlingsbeteckning för förfaranden som innebär att någon som handlar för annans räkning utsätts eller utsätter sig för påverkan med hjälp av en otillbörlig förmån.

Förmånen ska locka eller driva den som utsätts för eller utsätter sig för påverkan till illojalitet, det vill säga ett förtroendemisbruk, genom den huvudman som han eller hon företräder.

Korruption förutsätter alltså ett slags partsrelation, där den ena parten erbjuder eller ger en otillbörlig förmån i påverkanssyfte, och den andra parten står som adressat eller mottagare av förmånen.

Båda parter kan vara initiativtagare till korruptionen.

Lagreglerna mot korruption finns dels i brottsbalken (1962:700) och dels i marknadsföringslagen (2008:486). Brottsbalksbestämmelserna är de centrala och omfattar inte bara korruption inom stat och kommun, utan även i den privata sektorn.

Marknadsföringslagen används enbart mot korruptiv marknadsföring och de reglerna stadgar att marknadsföringen ska vara tillbörlig. Regeln har kommit att bli ett komplement till BrB regler.

Mutor och bestickning

Vid ett bestickningsbrott är det påverkarens, det vill säga givarens, otillbörliga handlande som står i fokus.

Vid ett mutbrott är det adressatens, det vill säga mottagarens, korruptiva handlande som står i fokus.

I BrB behandlas mutbrott och bestickningsbrott i olika kapitel, 17 kap och 20 kap. Av uppdelningen av de två olika brotten följer att bestickning kan föreligga utan mutbrott. Ett exempel på det är om mottagaren tackar nej till en erbjuden muta. På motsvarande sätt kan ett mutbrott förekomma utan bestickning. Det sker genom att någon begär en belöning men att inviten avvisas.

I beskrivningen av besticknings- och mutbrotten i BrB görs ingen skillnad om brotten skett i privat eller offentlig verksamhet. Men i rättspraxis tillämpas korruptionsreglerna strängare om den otillåtna påverkansåtgärden är lokaliserad till den offentliga sektorn eller till kommunalt eller statligt ägda bolag. Detta gäller främst i fråga om myndighetsutövning eller myndighetsliknande uppgifter.

Åtalsreglerna är olika. Bestickning riktad mot en person som är anställd eller fullgör uppdrag inom den offentliga sektorn faller under allmänt åtal. Detsamma gäller för mutbrott som begås av en offentliganställd person. Allmänt åtal innebär att en allmän åklagare i dessa fall är skyldig att väcka åtal inför domstol vid misstanke av brott.

När det gäller misstanke om korruptionsbrott i den privata sektorn väcks åtal genom angivelse av arbetsgivaren. Undantag från detta finns.

Bestickningsbrott,

Bestickningsbrottet finner man i BrB 17 kap 7 § ”Om brott mot allmän verksamhet m m.”

*”Den som till arbetstagare eller till annan som avses i 20 kap 2 § lämnar, utlovar eller erbjuder, för denne själv eller för annan, muta eller annan otillbörlig belöning för tjänsteutövningen, döms till bestickning till böter eller fängelse i högst två år.
Är brottet grovt, döms till fängelse, lägst sex månader och högst sex år”.*

Ett bestickningsbrott föreligger alltså enligt BrB om

1. en **fysisk person**, (det vill säga en privatperson, en företagare eller en person anställd i offentlig eller privat tjänst),
2. **lämnar, utlovar eller erbjuder** (inbegriper accepterar en begäran om),
3. en **muta** eller **annan otillbörlig belöning**, (det vill säga en otillbörlig förmån),
4. till en **arbets- eller uppdragstagare** (det vill säga till en bestämd fysisk person som handlar för arbetsgivaren eller för sin uppdragsgivares räkning, i privat eller offentlig tjänst),
5. **för denne själv eller för annan** (för honom närstående person eller en organisation som har direkt eller indirekt ekonomiskt intresse i),
6. **för tjänsteutövningen** (det vill säga det uttryckliga eller underförstådda syftet att bli gynnad av mottagaren eller att tacka denne för redan vidtagna åtgärder).

Mutbrott

Mutbrottet finner man i BrB 20 kap 2 § ”Om tjänstefel”.

*”Arbetstagare som, för sig själv eller för annan, tar emot, låter sig utlova eller begär muta eller annan otillbörlig belöning för sin tjänsteutövning, döms för mutbrott till böter eller fängelse i högst två år.
Detsamma ska gälla, om arbetstagaren begått gärningen innan han erhöll anställningen eller efter det att han slutat densamma. Är brottet grovt, döms till fängelse, lägst sex månader och högst sex år.”*

Ett mutbrott föreligger alltså enligt BrB om

1. en **fysisk person** som är **arbetstagare** eller **uppdragstagare** i **privat** eller **offentlig tjänst**,
2. **tar emot, låter sig utlova** (det vill säga tackar inte nej till erbjudandet) eller **begär**,
3. **för sig själv** eller **för annan** (för honom närstående person eller för en organisation som han eller hon har direkt eller indirekt ekonomiskt intresse av),
4. **en muta** eller **annan otillbörlig belöning**, (det vill säga en otillbörlig förmån),
5. **för sin tjänsteutövning**, (det vill säga i det uttryckliga eller underförstådda syftet att låta sig påverkas att på ett eller annan sätt gynna påverkaren, det vill säga bestickaren).
6. Detta gäller även **innan** eller **efter** man har erhållit en anställning.

7. Vad som i första punkten sägs om arbetstagare ska också tillämpas på **ledamot i styrelse i verk, nämnd, landsting, kommitté eller annan sådan myndighet som hör till staten, kommunen, landsting eller kommunalförbund.**

Något orsakssammanhang behöver inte finnas mellan förmånen och det sätt på vilket arbetstagaren utför sitt arbete.

När i tid kan en muta ges?

Reglerna kring mutbrott gäller före, under och efter en anställning. Detta beror på att någon kan ge en anställd eller förtroendevald en gåva innan denne tillträder en tjänst i syfte att gåvan ska påverka den anställda så att det gynnar gåvogivaren. På samma sätt kan den som vet med sig att en belöning är att förvänta efter pension, lockas att gynna någon under tjänstgöringen.

Korruptiv marknadsföring

Praxis kring korruptiv marknadsföring har utvecklats med stöd av marknadsföringslagens generalklausul.

5 §

Marknadsföring ska stämma överens med god marknadsföringssed.

6 §

Marknadsföring som strider mot god marknadsföringssed enligt 5 § är att anse som otillbörlig om den i märkbar mån påverkar eller sannolikt påverkar mottagarens förmåga att fatta ett välgrundat affärsbeslut.

Korruptiv marknadsföring föreligger om

1. en **enskild företagare** eller **ett företag** som är **en juridisk person och bedriver näringsverksamhet**,
2. **lämnar, utlovar** eller **erbjuder** som i ett **led i sin marknadsföring**,
3. **otillbörliga förmåner** (som strider mot ”god marknadsföringssed”),
4. till **en** eller **flera uttryckligen nämnda**, eller en **obestämd krets av arbets- eller uppdragstagare i privat eller offentlig tjänst**,
5. **för tjänsteutövningen** (detsamma som vid bestickning).

Reglerna kring bestickning och korruptiv marknadsföring överlappar varandra. Om ett bestickningsbrott begåtts i marknadsföringssyfte, föreligger det samtidigt en korruptiv marknadsföring, enligt marknadsföringslagen.

Vad gör ett givande eller ett mottagande av en förmån otillbörligt ?

Det är viktigt att förstå att varje tänkbart givande eller mottagande av en förmån eller gåva inte behöver vara otillåtet. Det krävs att det är *otillbörligt*. Om en förmån ska anses otillbörlig eller inte beror på omständigheter i varje enskilt fall.

En förmån eller gåva blir naturligtvis otillbörlig om den ges med det uttryckliga villkoret att mottagaren i sin tjänsteutövning ska handla på ett visst sätt. Men sådana uttryckliga villkor saknas i de allra flesta fall.

Generellt blir en förmån eller en gåva otillbörlig om den objektivt sett är avsedd att påverka mottagarens tjänsteutövning. Den ska alltså kunna antas framkalla tacksamhet hos mottagaren, eller en känsla av skyldighet att återgälda den. Någon faktiskt påverkan behöver alltså inte ha skett i det enskilda fallet. Det räcker med misstanken om påverkan.

För att en förmån ska vara en muta eller annan otillbörlig belöning krävs att förmånen i det aktuella fallet framstår som så attraktivt att den har haft påverkans effekt på mottagaren, och att den typiskt sett är ägnad att framkalla tacksamhetskänslor eller en känsla av att behöva återgälda förmångivaren.

Gränsen för vad som är otillbörligt eller tillbörligt är flytande och kan vara olika vid olika tidpunkter, och i olika verksamheter och befattningar. Varje förmån som ges bör betraktas som otillbörlig om den kan misstänkas påverka tjänsteutövningen. En gåva kan också vara otillbörlig även om den inte ges för att mottagaren ska handla på ett visst sätt.

När en rättslig prövning görs inriktas den i praktiken på hur stark kopplingen mellan förmånen och tjänsteutövningen, förmånens beskaffenhet och värde samt partsrelationerna är. Det behöver inte heller bevisas att man faktiskt har påverkats eller skulle bli påverkad av ett erbjudande. Det räcker med att man objektivt sett skulle kunna tänkas bli påverkad av förmånen.

Vid misstanke om muta eller bestickning görs en samlad bedömning av alla omständigheter i det enskilda fallet. Därför är det möjligt att det i en viss situation kan vara brottsligt när en person mottar en gåva, medan det för en annan person, i en annan situation, inte är brottsligt att motta samma föremål.

Situationer där förmåner är otillbörliga, i de flesta fall

Här kommer en lista på förmåner som i de flesta fall är otillbörliga, och som man som anställd eller förtroendevald i Karlskoga kommun ska undvika.

- Exklusiva måltider, fester och andra evenemang, teaterbesök, golf- och jaktarrangemang med mera. Detta gäller särskilt om make, maka eller sambo får följa med.

- Resor inklusive kost och logi. Detta gäller även om det sker under fritiden.
- Fritidsförmåner, såsom lån av sommarstuga, båt med mera på förmånliga villkor för privat bruk.
- Rabatter som ges av dem som arbetsgivaren har affärer med och som inte erbjuds alla anställda.
- Penninggåvor i kontanter, värdepapper och lån liksom efterskänkande av lån och räntor, presentkort, sidoleveranser av varor, provisioner, premier, borgensåtaganden och skuldtäckning.
- Gåvor och testamenten till förmån för t ex hemtjänst- och vårdpersonal.
- Olika tjänster, exempelvis bilreparationer och husreparationer.

Situationer för förmåner är tillåtna, i de flesta fall

Här kommer en lista på förmåner som i de flesta fall är tillåtna. Som anställd eller förtroendevald kan man ta emot följande.

- Enklare presentartiklar, varuprover och minnesgåvor etc, exempelvis pennor, almanackor och nyckelringar etc med begränsat värde.
- Enklare arbetsluncher eller fika vid enstaka tillfällen. Detta under förutsättning att det sker som ett naturligt led i tjänsteutövningen eller är ett uttryck för allmänt godtagbara umgängesformer.
- Måttfulla uppvaktningar vid högtidsdagar och sjukdom samt måttfulla julgåvor.
- Studieresor, studiebesök, kurser, seminarier, kundträffar och andra utbildningsarrangemang förutsatt att utbildnings- eller informationsmomentet dominerar och att det är seriöst. Kringarrangemang ska vara måttfulla. Resa och övernattnings ska i normalfallet bekostas av deltagarens arbetsgivare.

Frågor att ställa sig vid tveksamheter

- Är det en förmån och varför erbjuds den just mig?
- Finns det en koppling mellan förmånen och min tjänsteutövning?
- Hur är förmånen beskaffad och vad är den värd?
- Vilket inflytande har jag på min arbetsgivares relation med den som erbjuder förmånen?

Du som är anställd eller förtroendevald har alltid ett eget ansvar att bedöma situationen om vad du kan ta emot och vad du inte kan ta emot. Kom ihåg att ett bra sätt att undvika svåra gränsdragningsproblem är att undvika att ta emot gåvor och förmåner.

Rutiner i Karlskoga kommun

För att säkerställa att anställda och förtroendevalda i Karlskoga kommun inte ska råka ut för misstanke om bestickning eller mutbrott gäller följande:

- Inbjudningar till mässbesök, kulturella eller sportsliga arrangemang ska ställas till arbetsgivaren. Det medför att arbetsgivaren får avgöra vem som ska åka, om det anses vara tillbörligt. Om arrangemanget anses vara seriöst och till nytta ska kommunen normalt stå för resa och uppehälle.
- Alla lämnade, utlovade eller erbjudna gåvor och andra förmåner från privatpersoner, företagare eller annan medarbetare i offentlig eller privat tjänst, som sker med koppling till tjänsteutövningen, ska redovisas till närmaste chef. Detta ska ske omgående.
- Den anställda eller förtroendevalda ska genast tacka nej till en gåva om gåvan uppfattas som en otillbörlig förmån. Närmaste chef ska därefter informeras om händelsen. En förtroendevald vänder sig till förvaltningschefen i berörd nämnd.
- Alla lämnade, utlovade eller erbjudna gåvor och andra förmåner till andra i offentlig eller privat tjänst, får ske endast då närmaste chef godkänt handlingen i förväg.
- Avdelnings- och områdeschefer ska fortlöpande rapportera till förvaltningschef om lämnade, utlovade eller erbjudna gåvor eller andra förmåner. Förvaltningscheferna ska i sin tur fortlöpande rapportera till kommundirektören.

Den som har frågor om vad som är en tillbörlig eller otillbörlig förmån ska kunna ta upp detta med sin närmaste chef.

Rutiner då korruptionsbrott misstänks eller upptäcks

- Om anmälan har gjorts till närmaste chef ska chefen därefter vidta åtgärder. Bedöms den erbjudna förmånen som otillbörlig kontaktar chefen förvaltningschefen som avgör om polismyndigheten ska kontaktas.
- I tveksamma fall kan ”Institutet mot mutor” rådfrågas på telefonnummer 08-613 18 00.

Avslutande ord

Om någon som berörs av ditt arbete försöker ge dig en gåva eller förmån ska du göra en samlad bedömning av alla omständigheter som har betydelse i sammanhanget. Tänk på att det ställs mycket höga krav på anställda och förtroendevalda inom kommunen.